

Формувальне оцінювання на уроках зарубіжної літератури

Одним із найважливіших аспектів педагогічної діяльності є оцінювання здобутих результатів, в ході якого можна встановити успішність і ефективність навчального процесу. В умовах переорієнтування шкільної освіти на компетентнісну парадигму перед учителями постало завдання зміни традиційних підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів і розширення інструментарію оцінки. Педагог має опанувати методи і прийоми, що дають змогу оцінювати предметні, метапредметні й особистісні результати школяра на різних етапах навчального процесу. Причому, оцінка повинна стати засобом мотивації учня до досягнення високих освітніх результатів і особистісного розвитку. Ці завдання покликане розв'язати формувальне (внутрішнє) оцінювання.

Формувальне оцінювання – це «оцінювання для навчання» (М. Пінська); це механізм, що забезпечує вчителя інформацією, яка потрібна йому, щоб удосконалювати навчальний процес, знаходити найбільш ефективні методи, а також мотивувати учнів до навчання.

Основні відмінності формувального оцінювання від зовнішнього стандартизованого (сумарного):

- формувальне оцінювання націлене на визначення індивідуальних досягнень кожного учня, на виявлення прогалин в освоєнні ним певного шкільного предмета з метою заповнити їх з максимальною ефективністю і не передбачає порівняння результатів різних учнів;
- це скоріше не бальна, а словесна, описова система;
- учень отримує доступ до оцінювання: він розуміє, як (за якими критеріями) його оцінюють, і стає свідомим учасником процесу навчання;
- формувальне оцінювання забезпечує зворотний зв'язок: дає інформацію про те, чого учні навчилися, а також про те, як учитель реалізував поставлені навчальні цілі; але повною мірою можливості оцінювання реалізуються, якщо воно дає зворотний зв'язок учням;
- формувальне оцінювання спрямовує навчання: виконавши завдання, учні дізнаються про те, якого рівня вони досягли і в якому напрямку їм потрібно рухатися далі.

Предметом такого оцінювання є певний рівень сформованості предметних і ключових компетентностей. Особливість компетентності як результату освіти полягає в тому, що вона в порівнянні з іншими освітніми результатами є інтегрованим результатом; дає змогу розв'язувати комплекс

задач (на відміну від елемента функціональної грамотності); існує у формі діяльності, а не інформації про неї (на відміну від знання); удосконалюється не шляхом автоматизації і перетворення в навичку, а шляхом інтеграції з іншими компетентностями; проявляється усвідомлено (на відміну від навички). Ключові компетентності як результат освіти стають основою для формування компетентності особистості, яка виявляється в готовності суб'єкта ефективно організовувати внутрішні і зовнішні ресурси для досягнення поставленої мети.

На практиці компетентності формуються через компетентнісно орієнтовані завдання або застосування методу проектів. Докладніше зупинимося на сутності КОЗ та особливостей їх використання в навчальному процесі.

Компетентнісно орієнтоване завдання визначають як інтегративну дидактичну одиницю, що включає зміст, технології навчання і оцінювання навчальних досягнень учнів та забезпечує розвиток як предметних, так і ключових компетентностей. Однією з його основних рис є технологічність, яка передбачає наявність чіткої структури (стимул, формулювання завдання, джерело інформації, модельна відповідь). Класична форма таких завдань відома й апробована багатьма вчителями на практиці.

Наведемо приклад побудови КОЗ за романом М. де Сервантеса «Дон Кіхот» (8 клас):

Стимул (занурює в контекст завдання, мотивує на виконання)	Вам потрібно написати твір на тему «Дон Кіхот – печальний образ чи пародія?» Образ Дон Кіхота викликає гарячі суперечки навіть зараз, через понад чотири століття після створення безсмертного роману. Щоб ваш твір був повним і цікавим, варто ознайомитися з різними точками зору щодо нього.
Формулювання у вигляді задачі	Ваш клас розділився на дві групи. Одна вважає, що Дон Кіхот – просто клоун, безумець, боєць з вітряними млинами, інша вбачає у Дон Кіхоті благородного дивака, що намагається діяти згідно зі своїми переконаннями, без урахування реальності. Кожна група має представити аргументи на користь своєї точки зору, а також поставити запитання опонентам.
Джерело інформації для успішного виконання завдання	М. де Сервантес. «Дон Кіхот» І. Тургенев. «Гамлет і Дон Кіхот» Г. Кочур. «Сервантес і його “Дон Кіхот”»
Інструмент перевірки	Незалежна група експертів (учнів) визначають, яка

(інформація вчителя)	<p>для група була переконливішою в дискусії.</p> <p>Критерії оцінювання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - точність формулювання позиції виступаючих; - аргументованість точки зору; - самостійність міркувань; - уміння вести діалог з опонентами (культура поведінки, культура мовлення); - мовна грамотність. <p>Бонусні бали нараховуються за цікаві і змістовні запитання опонентам, а також за висунення контраргументів</p>
----------------------	--

За стандартною схемою пред'явлення КОЗ на початку продемонстрованої таблиці-завдання (завдання у вигляді таблиці) потрібно додати ще дві колонки:

Компетентність (ключові (і) предметна) і аспект	<p>Компетентність: ключова комунікативна</p> <p>Аспект:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Уміння публічно виступати. 2. Уміння вести діалог, аргументовано доводити свою точку зору. 3. Уміння вислуховувати опонента і задавати контрзапитання. 4. Уміння з повагою ставитися до точки зору опонента
---	---

Проте й після додавання цієї частини таблиці інформація про КОЗ не вичерпується, адже в процесі виконання поставленого завдання учень реалізовуватиме й предметні компетентності:

- читацьку, оскільки потрібно дібрати важливі для аргументації фрагменти художнього тексту;
- літературознавчу (під час читання й аналізу зазначених критичних статей);
- ціннісно-смыслову (у процесі формулювання висновків й аргументації власної позиції) тощо.

З'ясувати сутність цих завдань можна, проаналізувавши їх відмітні характеристики. Це:

1. Проблемність. Компетентнісно-орієнтовані завдання повинні містити в своїй основі навчальну проблему.

2. Зацікавленість (особистісна значущість, стимул) для учнівської аудиторії певного віку.
3. Діяльнісний компонент. Виконання компетентнісно-орієнтованого завдання має передбачати застосування різних узагальнених способів дій, в першу чергу розумових (аналіз, порівняння, узагальнення, абстрагування, синтез та ін.).
4. Усвідомленність. Усвідомленню процесу та результату виконання компетентнісно-орієнтованого завдання сприяє поєднання колективних та індивідуальних форм роботи, наприклад, обговорення завдання спільно всією групою учнів, організація дискусії під час роботи в малих групах або в процесі парної роботи.
5. Рефлексивність. Виконання компетентнісно-орієнтованого завдання має завершуватися рефлексивними діями учня, який не тільки оцінює результат своєї навчальної діяльності, а й аналізує процес виконання завдання («Що потрібно врахувати при виконанні аналогічних завдань?» тощо).

У конструюванні компетентнісно орієнтованих завдань пропонуємо вчителям користуватися таксономією Б. Блума в модифікації Л. Андерсона, Д. Красвола, І. Фішман та ін., де кожна категорія навчальних цілей розкривається через систему дій, заданих з допомогою спеціальних дієслів («дієслів Блума»).

Категорії навчальних цілей	Діяльність учнів	Дієслова для конструювання завдань
Відтворення	запам'ятовування і відтворення вивченого матеріалу	назвіть, розкажіть, укажіть, виберіть, опишіть тощо
Розуміння	опанування і готовність до перетворення матеріалу	поясніть, роз'ясніть, знайдіть, визначте, замініть, доберіть приклади, побудуйте тощо
Аналіз	розподіл інформації на складові частини, встановлення взаємозв'язків	проаналізуйте, порівняйте, установіть зв'язок, розрізніть, розподіліть тощо

Синтез, оцінка	Узагальнення та оцінювання інформації згідно визначених критеріїв	висловіть свою думку, дайте оцінку, прорецензуйте, аргументуйте свою думку, надайте докази тощо
Використання	Використання здобутих знань у нових ситуаціях	використайте, виконайте завдання за допомогою..., розширте список, складіть, розробіть, сплануйте дії відповідно до...
Творчість	Створення на основі здобутих знань нового продукту	створіть, перетворіть (текст в таблицю, схему), запропонуйте свій варіант, переформатуйте, систематизуйте, підготуйте доповідь, напишіть есе тощо

Пропонуємо блок завдань до вивчення комедії Мольєра «Міщанин-шляхтич» (8 клас) на основі цього конструктора:

№	Завдання	Категорія навчальних цілей
1.	Яким ви уявляєте пана Журдена з діалогу навчителів музики і танців на початку п'єси? Прокоментуйте їхні репліки щодо нього.	Відтворення, розуміння, аналіз
2.	Яку головну мету переслідують навчителі, долучаючи «міщанина-неука» до гарного смаку?	Аналіз
3.	Яка думка про Журдена складається у читача (глядача) за його зовнішнім виглядом, судженнями про моду, мистецтво? Пан Журден справді прагне бути освіченим чи лише вдає такого?	Відтворення, аналіз, синтез

4.	Зверніть увагу, які науки і мистецтва обирає для себе Журден. Чим він керується в цьому виборі? У чому комізм сцен навчання Журдена фехтування, правильної вимови голосних, діалогу про записку-освідчення маркізі?	Відтворення, аналіз, синтез
5.	Таким чином, головне для Журдена в його прагненні шляхетності – наслідування аристократів, їхнього способу життя, звичок, моди тощо. Це дуже швидко засвоюють усі навколо – найняті ним навчителі, кравець, слуги – і починають маніпулювати ним, тобто використовувати кожен у своїх цілях. Прокоментуйте в зв'язку з цим сцени з другої дії (яви 8 і 9.)	Аналіз, оцінка
6.	За часів Мольєра при королівському дворі були дуже популярні театральні вистави, які супроводжувалися музикою, танцями, піснями. Яку роль, на вашу думку, відіграє балет в аналізованих сценах комедії?	Синтез, оцінка
7.	Прагнучи набратися розуму, «щоб не пасти задніх у пристойному товаристві», Журден, однак, не послідовний у своїх вчинках. Поспостерігайте за поведінкою героя в залежності від того, хто перед ним (дія 3, яви 3, 4.) Як виявляється характер Журдена в суперечках із дружиною і служницею Ніколь? Чому він лабузниться перед Дорантом? (Робота в групах.)	Аналіз, синтез, оцінка
8.	Ви переконалися, що оточення Журдена, крім його дружини і служниці, підігрують йому, маючи кожен свій зиск. Найбільш витонченим маніпулятором у	Аналіз, синтез, оцінка

	п'єсі є представник придворної знаті граф Дорант. Прокоментуйте сцени, в яких Мольєр викриває його. Яким ми бачимо Журдена в цих сценах – смішним чи жалюгідним? (Робота в групах.)	
9.	У класицистичній п'єсі персонажів ділили на позитивних і негативних. Клеонт, наречений дочки Журдена, - явно позитивний персонаж. Прочитайте монолог Клеонта в сцені, де він просить у Журдена руки Люсіль. Порівняйте життєву позицію його і Журдена. У чому Клеонт протиставлений Журдену? (Дія 3, ява 12.)	Аналіз, синтез, оцінка
10.	«У тому, що я знаюся зі знатними панами, видно мій здоровий глузд», - каже Журден. Та прагнення стати шляхтичем призводить його до повної втрати здорового глузду. Прокоментуйте, як він стає заручником свого марнославства, як розігрують його всі, починаючи слугою і закінчуючи власною дочкою (дія 4, ява 5.) Яка роль в розумінні ідейного змісту п'єси східної буфонади посвячення Журдена в «мамамуши»?	Аналіз, синтез, використання
11	Над чим сміється Мольєр: над запізнілим потягом Журдена до наук чи над захопленням фальшивими кумирами, що доходить до низькопоклонства, коли людина втрачає свою людську гідність? У яких сценах комедії це виявляється найбільш яскраво?	Аналіз, синтез
12.	Особливістю класицистичної комедії є й те, що автор в уста одного з героїв вкладає своє ставлення до зображуваного, передає власні думки. Такі герої називаються <i>резонерами</i> . Чи є	Аналіз, синтез, використання

	в комедії Мольєра резонер? Хто він? Які думки доносить до глядача і читача?	
13.	Однією з важливих особливостей творчості Мольєра є викриття аристократичної культури. Як висміюється ця культура в комедії «Міщанин-шляхтич»? З якими образами вона пов'язана?	Аналіз, синтез, використання
14.	Поміркуйте, чому після першої постановки п'єси придворна знать не прийняла її?	Синтез
15.	Мольєр є драматургом-новатором, творцем комедії-балету. З якими обставинами пов'язана поява цього жанру в його творчості?	Відтворення
16.	(Робота в групах.) Розподіліть між собою ролі і розіграйте улюблені сцени з комедії в класі.	Творчість

Проаналізувавши представлений блок завдань до художнього тексту, легко зробити висновок, що компетентності (в т.ч. ключові) формуються в ході всього навчального процесу, якщо специфічні особливості літератури як шкільного предмета використовуються повною мірою. А це насамперед урахування сприйняття художнього твору як мистецтва слова; поступове нарощування труднощів у завданнях; підтримування мотивації навчання в ході розроблення завдань; забезпечення взаємозв'язку завдань, спрямованих на розвиток емоційної та інтелектуальної сфер, читацької та аналітичної діяльності учнів.

У процесі роботи головним орієнтиром для оцінювання учнівської діяльності були чинні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів із зарубіжної літератури. Втім інколи, з огляду на специфіку завдання, виникала потреба визначити разом з учнями бали для оцінювання, які потім співвідносились з державними критеріями. Така спільна робота з визначення критеріїв оцінювання сприяла розумінню учнями навчальної мети завдань, підвищенню відповідальності за якість їх виконання.